

A monográfiában sikeresen bemutatja azokat a „koncentrikus köröket”, amelyeket az író bejár a regényeiben a „szocializmus tájain”, jelezve az önmegvalósítás lehetetlenségét a diktatúrákban, s önmaga megtalálását, kiteljesedését az istenhit, az alkotás és a szerelem hármásában.

„Gyémántkeménységű regény” – írja Gáspár a *Menekülés négy sávon* című avantgárd műről, remiszenciát teremtve Pósa Zoltán korábbi meghatározásával („gyémántfekete szintézisregény”). Ha elmélyülünk az életműben, ugyanezt mondhatjuk a többi alkotásról is: jelentős drágakő mindegyik.

ARTZT TÍMEA

Szabó T. Anna: Törésteszt

Magvető, 2016

ARTZT TÍMEA (1977) Monor

Szabó T. Anna *Törésteszt* című első prózakötetének borítóján Szilágyi Lenke felvétele látható, egy baba néz keresztül az üvegen, amely hátulról kap megvilágítást. A művi beállítást igyekszik oldani a testet burkoló zöld szín, a mellkasára vetülő árnyék, amely elrejtí meztelenségét. Az üvegen áthatoló fény vízcseppek nyomát rögzíti. A magányos babaszobák világát idéző kép és az autók töréstesztjét eszünkbe juttató cím nem simul össze, mégis mozgásba hozza több novella vezérmotívumát; az egymástól távol eső dolgok, arc(csont)ok és az anyagok törékenységét (*Porcelán*); az emberpótló szilikontermékek világát (*Kicsibaba, Plüss*). Jelzi a víz mint többértelmű metafora fontosságát, amely fenntartó és megtartó (*Tenyér és hold*) vagy ijesztő közeg (*Türkiz*). A vízhez gyakran társul a fény és az átlátszóság képzete: „A fájdalom is olyan, akár a víz és a fény: van. [...] Mindent üvegen át nézett, mint aki most már mindig kívül akar állni a világon” (*Tenyér és hold*). Ez a sor a különböző szerepekbe bújó narrátor ars poeticájaként is olvasható.

Az én-elbeszéléseket vagy az attól kevésbé elkülönülő szabad függő beszédet olvasva a női hangokat érezzük uralkodónak, noha vannak szerethető és kevésbé szerethető férfi elbeszélők, akik feleségükről (*Tavaszi szél, Jolán, Sztráda*), anyjukról (*Veronka és a nerc*), lélekkel teli vagy lélektelen hódításairól (*Vízhang, Cruelty free*) mesélnek; illetve az emberi kapcsolatok hiányáról (*Kharón*), sőt pszichopatológiájáról (*Plüss*). Felbukkannak az anyaságot (*Kőgyerek*) vagy a homoszexualitást (*Küklopsz*) érintő tabuté-

mák; kirajzolódik a szilikonbabával élő magányos nő (*Kicsibaba*) vagy férfi portréja (*Plüss*). A női tudatból előjönnek a rémromantika divatos szexuális ragadozói (*Dákó és lidércfény*), a vámpír (*Vér*), a vérfarkas (*Hold*).

Rövid, dinamikus közléseket, gondolatpárhuzamokat, háromszavas ismétléseket tartalmaz a kötetnyitó *Origó*, amelyet Szőcs Attila *Fekete fürdőruha* című festménye ihletett. A létigéssel tüzdelt nominális stílusú szöveg a nőiségétől megfosztott testet állítja origóba: „Eszköz, nem fészek [...] víz lötyög a méhben, puszkagolyó.” Az úszólányt ábrázoló Szabó T. Anna a versenysportok kíméletlen világára

mutat rá ebben a prózaversszerű szövegben, ám a test tárgyiasulásának végpontja, a kötet végén álló *Tank*, amelynek allegorikus olvasata egyszerre láttatja a nőt katonaként, harci fegyverként (tankként) és szexuális tárgyként: „Nem nő vagyok. Eszköz csak, katona. [...] Fegyver vagyok. [...] Áll a katona, mozog mögöttem, mit tudom én, ki az, csak mászon rám, csak süljön el bennem.” Bár ezek a szövegek jól vannak megírva, mégis stilizációk, s kevésbé hatásosak, mint a

klasszikus szerkezettel operáló műfajtársaik.

A kötetborító fotója és címe leginkább a *Kicsibaba* és az *Egyedül* című szövegeket rendeli egymás mellé: egy magányos nő „reborn dollt” rendel a neten, hogy kitöltse azt az űrt, amelyet a gyermekhiány okoz. Az *Egyedül* elbeszélője egy feleség, aki átvizsgálja közlekedési szakértő férje számítógépét, válásra keresve okot: „Igen, képek voltak ott [...] De nem nők voltak rajtuk. [...] Balesetek [...] meg

autós tesztek, darabokra hullt bábuk és emberek közelképei [...] ő is látszott, ahogy a roncsok fölött áll, és vizsgálja a pusztítást.”

Olyan, mint a kötet nem csupán a törés előtt álló kapcsolatok széles tablóját rajzolná meg, vagy az összetörtség következményeit rögzítené, hanem ezen is túl töréspontokat keresne a közbeszédben, azzal a propagandisztikus üzenettel szemben, hogy a nő a családayaszerepben teljesedjen ki: „Orvos vagyok, orvos voltam. Sebész. [...] egyenlő figyelemmel és gondossággal ápolok minden embert, szartörlési és rántáskavarási és sikálási tudásomat állandó képzéssel magas szinten tartom, férjemmel szentül élek, gatyáját mosom, ingét vasalom [...] őt el nem hagyom, vele megelégszem, éjjelente, amikor nélkülözhetetlen munkájából hazatér, testemmel szolgálom az ő igényei szerint” (*Öt gyerek anyja*). Aki értelmiségi nőként kizárólag anya és feleség, annak ambíciója, tudása és egyénisége felmorzsolódik, a gyermeknélküliség, a meddőség viszont személyiségtorzulást okozhat.

A novellák körbejárják a gyerekvállalás témáját, amely fakadhat ószinte vágyból, illetve a férfiak és a társadalom elvárásaiból. A kívánt vagy nem kívánt terhesség, a meddőség, a veszteség (*Tortásir,*

Kőgyerek, Mami, Bandika), a nők elleni fizikai, érzelmi vagy verbális erőszak kiüresedéshez, ideggyengeséghez, gyilkossághoz (*Nyúlcsapda, Hold*) vagy öngyilkossághoz (*Kajafás és az aranycipő, Egyedül*) vezet. A fuldoklás gyakran válik a házasság metaforájává, s csak néhányan képesek a párkapcsolatok megmentési módját kitalálni. *A jó házasság titka* egy forró szauna, ahol férj és feleség éjszakáról éjszakára lemeztelenedve egymásra talál; de lehet tarzanost játszani a Hajógyárin, vagy ölelkezve trambulinozni (*Házasságterápia*).

A szerepek mögé bújó szerző mindig az egyént figyeli, családi életét és mentális állapotát mérlegelve; s ha a kötet egy ibseni babaszoba, amelybe különböző korú és helyzetű nők és férfiak nyitnak, akkor ritkán működik szeretetteljes, biztosságot nyújtó közegként. Van, hogy tragédiát rejtő pincebörtön (*Nyúlcsapda*), élethazugságok vagy csapdában vergődő nők élettere (*Steril gyulladás*), vagy szeretteik hiányától szenvedő férfiaké (*Hogy vigyázzon, Tavasz szél*). A negyvenkilenc kisprózát tartalmazó novelláskötet egy szociálisan érzékeny és ép alkotót állít eléünk (Szabó T. Anna derűs portréjával a végén), ő az, aki töréspontokat keres a meglehetősen beteg közbeszédben.

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF

Darvasi László: Taligás

Magvető, 2016

„A szenvedély és a szorongás regénye” – ezzel a mondattal hirdeti kiadója Darvasi László új kötetét, a *Taligást*. Az egyszavas cím egyben a főszereplőt – és elbeszélőt – jelöli, Darvasitól szokatlan mód. Két előző regénye lefordíthatatlanul komplikált címet (*Virágzabálók*), illetve mesebelit (*A könnyemutatványosok legendája*) kapott. A műből az elmúlt évben (többek közt a Jelenkorban, a Tiszatájban, az ÉS-ben) megjelenő részletek – eltérően a szerző eddigi eljárásától – nem a leendő címet viselték, lehetséges, hogy ez lett meg legkésőbb. Mindenesetre a regény több mint háromszáz oldalán mindenhol előfordul legalább egyszer, de inkább többször a név. Taligás klasszikus főhős, a neve – dramaturgiai megoldásként – újra és újra elhangzik. Vagy mások szólítják így, vagy saját magát nevezi meg öndefinítív fontossággal. Mindez elsöre nem ígér szenvedélyt

és szorongást, ezt majd a szavak, a mondatok adják belül. Taligás a 18. század kusza Kelet-Közép-Európájában utazó, taligáján könyveket, egészen pontosan szavakat, mondatokat hozó-vivő alak, aki nemcsak megszerzi és továbbadja a kéziratokat, nyomtatványokat, hanem olvasójuk, mi több, ha úgy adódik, előadójuk is. Mindez egy Szív Ernő-i tárcza vagy egy hosszabb elbeszélés tárgya is lehetne, azonban ez esetben Darvasi regényt akart, nagy tablót festeni, sok alakot teremteni (és kegyetlenül kivégezni vagy épp gyönyörbe mártani), ami – ki lehet jelenteni – sikerült. Viszont a cím mindezt nem ígéri, még csak nem is sejteti. És ennek ellenére nem lehet elképzelni mást. Az értelmezés helyezi kérdő mondatba: Mit hoz Taligás? A regényben mit, és a könyv olvasása mit? A bonyolult cselekményvezetés és a megannyi mellékszálak tűnő epizód elbizonytala-

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF (1977) Csurgó